

Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 томах. — Том 1. А—Д

Про книгу

Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник (УЛАМЕС) у чотирьох томах охоплює близько 52 000 медичних термінів із 36 основних спеціальностей. У ньому подана інформація про правильність написання, вимову і сутність термінослів, їх синоніми і самобутні українські назви. Призначений для лікарів, науковців, викладачів і студентів медичних навчальних закладів, фармацевтів, перекладачів медичної літератури і всіх зацікавлених.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

УКРАЇНСЬКО- ЛАТИНСЬКО- АНГЛІЙСЬКИЙ

МЕДИЧНИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

У ЧОТИРЬОХ
ТОМАХ

1
ТОМ

А-Д

Укладачі:

Любов ПЕТРУХ,
доктор фармацевтичних
наук, професор;

Ірина ГОЛОВКО,
кандидат медичних
наук, доцент

Київ
ВСВ «Медицина»
2012

УДК 491.79-316.4.61(03)

ББК 83.3 Ук-81.2 The Latin, Англ. 5-92я2

У41

Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник (УЛАМЕС) у чотирьох томах охоплює близько 52 000 медичних термінів із 36 основних спеціальностей. У ньому подана інформація про правильність написання, вимову і сутність термінослів, їх синоніми і самобутні українські назви.

Призначений для лікарів, науковців, викладачів і студентів медичних навчальних закладів, фармацевтів, перекладачів медичної літератури і всіх зацікавлених.

Рецензенти:

Зорівчак Роксолана Петрівна — д-р філол. наук, проф., засл. працівник освіти України, зав. каф. перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка;

Кочан Ірина Миколаївна — д-р філол. наук, проф., зав. каф. Українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка;

Павловський Михайло Петрович — акад. АМН України, д-р мед. наук, проф., зав. каф. факультетської хірургії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького;

Содомора Андрій Олександрович — канд. філол. наук, проф. каф. класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка;

Чернюх Богдан Васильович — канд. філол. наук, доц., зав. каф. класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка

**Комп'ютерну техніку для підготовки авторського оригіналу
доброчинно надало ТзОВ "3 І"**

ISBN 978-617-505-101-6

ISBN 978-617-505-173-3 (т. 1)

© Л.І. Петрух, І.М. Головка,
укладання, 2012

© Л.І. Петрух, І.М. Головка,
передмова, 2012

© ВСВ "Медицина",
оформлення, 2012

**У підготовці видання брали участь фахівці
з 36 основних медичних і фармацевтичних
спеціальностей**

Акушерство і гінекологія

доктор медичних наук, професор *Созанський Олександр Мирославович*

Алергологія та імунологія

доктор медичних наук, доцент *Томашевська Олександра Яремівна*

Анатомія нормальна

доктор медичних наук, доцент *Нетлюх Михайло Андрійович*

доктор медичних наук *Матешук-Вацеба Леся Ростиславівна*

кандидат медичних наук, доцент *Цегельський Андрій Артемович*

Анатомія патологічна

кандидат медичних наук, доцент *Рудницька Анна Юріївна*

Англійська й німецька мови

викладач *Джура Марія Зенонівна*

старший викладач *Червінська Лариса Омелянівна*

кандидат філологічних наук, доцент *Павловська Ірена Мар'янівна*

Анестезіологія

кандидат медичних наук, доцент *Канюк Йосип Іванович*

Біохемія

кандидат медичних наук, доцент *Свистун Юрій Діонісович*

Біофізика

кандидат фізико-математичних наук, доцент *Лопушанський Ярослав Йосипович*

Гематологія

кандидат медичних наук, доцент *Чума Всеволод Богданович*

доктор медичних наук, доцент *Томашевська Олександра Яремівна*

Гігієна

доктор медичних наук, професор *Даценко Ірина Іванівна*

доктор медичних наук, професор *Федоренко Віра Іларіонівна*

кандидат медичних наук, доцент *Борис Ярослав Григорович*

кандидат хемічних наук, доцент *Голос Ірина Ярославівна*

Гістологія

кандидат медичних наук, доцент *Согомонян Антоніна Йосипівна*

доктор медичних наук, професор *Луцик Олександр Дмитрович*

Грецька мова

кандидат філологічних наук, доцент *Врублевська Марія Йосипівна*

викладач *Перхач Роксолана-Юстина Тарасівна*

Генетика

кандидат медичних наук, старший науковий співробітник

Созанський Орест Олександрович

кандидат медичних наук, старший науковий співробітник

Сатурська Арета Богданівна

доктор медичних наук, професор *Гаврилюк Юрій Йосипович*

Дерматологія і венерологія

доктор медичних наук, професор *Дубовий Михайло Іванович*

Ендокринологія

доктор медичних наук, професор *Томашевський Ярема Ілліч*

Епідеміологія

кандидат медичних наук, доцент *Влох Тамара Василівна*

Інфекційні хвороби

кандидат медичних наук, доцент *Ковальський Йосип Петрович*

доктор медичних наук, професор *Мостюк Агнета Іванівна*

Кардіологія

доктор медичних наук, професор *Заремба Євгенія Хомівна*

кандидат медичних наук, доцент *Савків Богдан Теодорович*

кандидат медичних наук, доцент *Перепелиця Михайло Васильович*

Клінічна хемія

доктор медичних наук, професор *Захарія Катерина Андріївна*

кандидат медичних наук *Петрух Андрій Васильович*

Латинська мова

кандидат філологічних наук, доцент *Врублевська Марія Йосипівна*

кандидат філологічних наук, доцент *Смольська Лариса Юріївна*

викладач *Перхач Роксолана-Юстина Тарасівна*

Мікробіологія і вірусологія

кандидат медичних наук, доцент *Федечко Йосип Михайлович*

Неврологія

доктор медичних наук, професор *Скочій Павло Григорович*

Неврохірургія

доктор медичних наук, професор *Шевага Володимир Миколайович*

кандидат медичних наук *Романюк Роман Григорович*

Нефрологія

доктор медичних наук, професор *Ковалів Богдан Михайлович*

Онкологія і радіологія

доктор медичних наук, професор *Білинський Борис Тарасович*

Організація охорони здоров'я

кандидат медичних наук, доцент *Базилевич Ярослав Петрович*

Оториноларингологія

доктор медичних наук, професор *Кіцера Олександр Омелянович*

кандидат медичних наук *Кіцера Олександр Олександрович*

Офтальмологія

доктор медичних наук, професор *Семенова Галина Савівна*

Педіатрія

кандидат медичних наук, доцент *Головко Ірина Михайлівна*

кандидат медичних наук, доцент *Прокопів Володимир Михайлович*

кандидат медичних наук *Кассараба Мирон Мар'янович*

Психіатрія

кандидат медичних наук, доцент *Николин Роман Ількович*

кандидат медичних наук, доцент *Долішня Надія Іванівна*

Пульмонологія

кандидат медичних наук, доцент *Піскорський Володимир Іванович*

Ревматологія

лікар *Кобиліух Василь Олексійович*

Стоматологія

доктор медичних наук, професор *Гоцько Євстахій Володимирович*

кандидат медичних наук, професор *Кухта Степан Йосипович*

Травматологія й ортопедія

кандидат медичних наук, доцент *Олекса Анісій Павлович*

Урологія

кандидат медичних наук *Мацієвський Олег Михайлович*

Фармакологія

доктор медичних наук, професор *Рудий Роман Васильович*

доктор медичних наук, професор *Січкоріз Льонгін Васильович*

кандидат медичних наук, доцент *Лісняк Олександр Іванович*

Фізіологія нормальна

кандидат медичних наук, доцент *Гаталяк Богдана Василівна*

Фізіологія патологічна

доктор медичних наук, професор *Бідюк Мартин Миколайович*

Фізіотерапія

кандидат медичних наук, доцент *Федорів Ярема Миколайович*

Фітотерапія

доктор фармацевтичних наук, професор *Роговська Любов Яківна*
кандидат фармацевтичних наук, доцент *Дармограй Роман Євдокимович*

Фтизіатрія

кандидат медичних наук, доцент *Любінець Володимир Іванович*
доктор медичних наук, професор *Фрайт Володимир Михайлович*

Фармацевтична хемія

доктор фармацевтичних наук, професор *Петрух Любов Іванівна*
кандидат фармацевтичних наук, доцент *Михалик Оляна Іванівна*

Хірургія

академік АМН України *Павловський Михайло Петрович*
кандидат медичних наук, професор *Орач Роман Іванович*
кандидат медичних наук, доцент *Король Аркадій Євстахійович*

Передмова

Створення українських термінологічних словників на сучасному етапі україністики має велике значення для розвитку окремих галузей знань, вироблення національної термінології, наукової мови загалом, збереження національної самобутності й зростання національної свідомості українців. Постійне прагнення українських вчених і фахівців до оформлення власної національної термінології свідчило про те, що вони розуміли її величезне значення для розвитку науки, підготовки й утвердження кадрів як основи національного відродження.

Українська медична термінологія належить, мабуть, до найстійкіших, бо тривалий час не піддавалася чужоземним впливам — російському та польському. Вона пройшла довгий шлях свого розвитку. Окремі медичні рукописи, як доводить М.О. Богоявленський, були відомі ще в Київській Русі [1], а повідомлення про анатомічні, фізіологічні терміни можна було знайти в різних рукописах ин. змісту, зокрема у конфесійних творах. Дуже поширеними пам'ятками науково-практичного жанру були травники-зілляники, лікарські порадики. Рукописи медичного характеру представляли термінологічні поняття з медицини взагалі і зокрема з ботаніки, фармакології, анатомії, фізіології. У XVI—XVIII ст. в Україні медичну допомогу можна було одержати не лише в церковно-монастирських осередках, а також у цехових закладах, в яких працювали вже спеціально підготовані фахівці [2]. Розвиткові медичної освіти сприяла заснована наприкінці XVI ст. Замоїська академія, де вивчали медицину також українці [3]. Починаючи з XVI і до кінця XVIII ст., медичних порадики було досить багато, про що свідчать численні рукописи [4] та видання [5]. Значним і багатим джерелом старо- і середньоукраїнської медичної термінології є українські словники XVI ст. — першої половини XVII ст. Серед них на особливу увагу заслуговує “Лексисъ” Зизанія-Тустановського 1596 р., “Лексиконъ словенороський” П. Беринди 1627 р., “Лексиконъ латинський” Є. Славинецького 1642 р., його ж “Лексикон греко-словено-латинський” середини XVII ст. та “Лексикон словено-латинський” Є. Славинецького і А. Корецького-Сатановського 1650 р. Три останні словники для медичної термінології мають особливу вагу, бо там поряд з українськими словами подано латинські і грецькі відповідники, які засвідчують наявність одночасного вживання українських і латинських назв медичних понять. Це часто стосується і медичних порадики. Якщо давні оригінальні та перекладні українські писемні пам'ятки засвідчують здебільшого загальноживані слова, що використовувались і в медицині, то в медичних порадиках [6] поряд з українськими наявні анатомічні та фізіологічні назви, номінації хвороб міжнародною латинською термінологією. Ці останні назви в текстах рукописів фіксуються найчастіше українськими літерами.

Роздільнення українських земель між сусідніми колоніальними державами спричинилося до того, що статус української мови був у них різним. До української термінології на цих землях ставилися також неоднаково. У середині XIX ст. на східних землях України

вивчення української термінологічної лексики було неможливим через заборону Росією української мови та повне витіснення її з усіх сфер суспільного життя. Особлива роль у розвитку й усталенні української термінології взагалі та медичної зокрема в середині XIX і на початку XX ст. належить Галичині. Тут українська мова не зустрічала таких перешкод, як на інших українських землях, були більші можливості опрацювати українську термінологію.

Питання мови і термінології в науці найповніше зосереджуються навколо Наукового товариства імені Т. Шевченка (НТШ), в якому, крім історико-філософської та філологічної секцій, створено й математично-природописно-лікарську. Відповідно до статусу української академічної установи НТШ мало широкі міжнародні зв'язки, вело обмін із 335 науковими організаціями світу, серед яких 26 академій, здійснило 113 наукових видань. Це давало змогу його членам не лише розвивати фахову термінологію на національних засадах, а й використовувати міжнародний досвід усталення та уніфікації наукових термінолексем. Якщо в гуманітарних науках спеціальна термінологія була здебільшого вироблена і продовжувала вдосконалюватися, то лікарська відчувала в цьому настійну потребу.

Загальні теоретичні проблеми наукової термінології в Галичині почав розвивати І. Верхратський ще до заснування НТШ [7]. З появою цієї наукової установи члени товариства започаткували обговорення терміна і як виразника наукового поняття, і як одиниці мови. Дискутуються питання творення національних термінів, “кування” нових слів, калькування іншомовних, питання синонімії в термінології. Водночас розробляються і конкретні термінологічні системи, зокрема природничих і медичних наук. Серед 32 випусків “Збірника математично-природописно-лікарської секції” (1897—1932 рр.) були видання під назвою “Часть лікарська” з невід’ємними термінологічними покажчиками, а також рубрикою “Термінологічний витяг з цілого випуску” Є. Озаркевича. Отже, вівся активний пошук, здійснювалося формування національної терміносистеми в медицині.

У 1920 р. в Києві вийшов друком “Російсько-український словник” за редакцією М. Галина. Через 6 років доктор М. Галин видав у Празі “Медичний латинсько-український словник” за редакцією докторів Б. Матюшенка і В. Наливайка (у 1969 р. він перевиданий у Детройті накладом 500 примірників).

Після здобуття української державності (1917—1920 рр.) у Галичині питанням медичної термінології приділяється більша увага на сторінках журналу “Лікарський вісник”, оцінюються лексикографічні медичні видання, рецензується “Латино-український словник” К. Галина (1920), про який Є. Лукасевич у статті “Термінологічні проблеми” писав: “...не можна словником назвати працю, в якій одно латинське слово пояснюється 5—6 українськими словами” [8]. За редакцією професорів Ф. Цешківського, О. Черняхівського, О. Курила у Києві в 1925 р. видано “Nomina anatomica ucrainica”, а накладом Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові в 1926 р. — “Анатомічний словник” Є. Лукасевича. У 1927 р. у Києві академік О. Корчак-Чепурківський друкує працю “Номенклатура хороб” (латинсько-українські назви хороб та російський покажчик до них). У 1928 р. Одеське наукове товариство (секція медична) при Українській Академії Наук видало “Медичний російсько-український словник” доктора В. Кисільова. У 1931 р. в Харкові побачив світ “Практичний словник медичної термінології” В. Крамаровського.

Поданий перелік словників засвідчує сформовані до 1931 р. в наукових колах медиків певні методологічні засади термінотворчості, які, крім “естетичних” вимог до терміна (мотивованість, зручність), враховували відповідність слова поняттю і структурі номінативної одиниці, спиралися на національні словотворчі зразки й одночасно використовували поширені в міжнародній термінології грецькі та латинські терміни і терміноелементи. Саме тому національні відповідники гармонійно співіснували з доцільними інтернаціональними термінами. Розвиткові української природничої та лікарської термінології сприяли і з’їзди українських природознавців, які відбувались у Львові майже що два роки з 1925 по 1937 рр. Усі учасники їх неодноразово висловлювали сподівання, що прийде час, коли відбудеться Всеукраїнський з’їзд природників, який міг би стати “величавою маніфестацією праці українського духу та українського генія” [9]. Поки на Великій Україні не існувало установи академічного типу, галицькі вчені використовували загальноукраїнську національну термінологію. Коли ж виникла Всеукраїнська Академія Наук (ВУАН), то було запропоновано наслідувати термінологічну систему вчених України. В ухвалі V З’їзду українських природників і лікарів (1938 р.) записано тезу про дотримання термінології Української Академії Наук у Києві [10]. Аналогічний заклик містили і постанови VI з’їзду [11, 12].

Важка доля України протягом багатьох століть під гнітом Росії та особливо гостра політична ситуація у 1930-х роках призвели до ще півстолітнього примусового витіснення української мови російською і заборони дальшого розвитку національної медичної термінології.

Треба зазначити, що за цей період все-таки вийшли друком у Києві такі видання: у 1936 р. — “Словник медичної термінології”, складений Інститутом мовознавства УАН; у 1948 р. — “Словник медичної термінології” (латинсько-українсько-російський, 20 000 слів) М.Ф. Кніповича (наклад 10 000 примірників); у 1960 р. — “Українсько-латинсько-російський медичний словник” (близько 20 000 термінів) Г.В. Казьєра, В.Г. Соколовського, Є.О. Февральова, П.П. Чернецького (наклад 5200 примірників); у 1972 р. — “Латинсько-український анатомічний словник” (Міжнародна та українська анатомічна номенклатура) М.А. Нетлюха (наклад 5000 примірників); у 1985 р. — “Морфологічний словник медичної термінології” (латинсько-українсько-російський) О.В. Федотова, О.М. Очкурєнка, К.М. Фенчина (наклад 3000 примірників). Ці лексикографічні праці видані дуже малим накладом і не могли задовольнити потреби лікарів, наукових працівників, викладачів медичних навчальних закладів, студентів.

Аналіз історичної зміни медичних термінів за період 1920—1992 рр. показує, що найактивніший пошук, формування і становлення національної терміносистеми в медицині здійснювалися до 1930 р. У словниках того часу (М. Галин, 1920, 1926; В. Кисільов, 1928) зафіксовані слова, які відповідають структурі української мови, сутності наукового поняття та естетичним критеріям терміна. Поряд з ними є й такі, що не витримали випробування часом і не ввійшли до сучасної термінологічної системи.

У табл. 1 подані назви хвороб і відображено становлення їх за більш як півстолітній відтинок часу. З таблиці видно, що в медичному російсько-українському словнику В. Кисільова (1928), на відміну від ін. видань, подано 2—3 синоніми (збережено тогочасний правопис). Синонімія на етапі створення й нагромадження наукових термінів була бажаною і потрібною. Вона давала змогу вибирати для наукової праці найбільш відповід-

ні терміни, які згодом остаточно утверджувалися. Репресивні дії проти української мови перешкодили цьому процесові. З табл. 1 також видно, як, починаючи з 1934 р., закріплюється зукраїнізований міжнародний латинський термін, який у наступні десятиліття стає основним в українській медичній практиці. Очевидним при цьому є безперервний дальший процес латинського клінічного термінотворення (напр., остит, остейт).

Таблиця 1. Зміни назв хвороб протягом 1926—2009 рр.

Роки	Назва хвороби (латинською та українською мовами)
	<i>Blepharitis</i>
1926	Запалення повік
1928	Війниця, запалення краєчків повік, блефарит
1934	—
1948	Блефарит
1960	Блефарит, запалення країв повік
1995	Блефарит
2009	Блефарит
	<i>Coxitis</i>
1926	Запалення кульшевого суглобу
1928	Коксит, запалення кульші, кульшиця
1934	—
1948	Запалення кульшового суглоба
1960	Коксит, запалення кульшового суглоба
1995	Коксит
2009	Коксит
	<i>Exostosis</i>
1926	Накістень, накісток
1928	Накістень, екзостоза
1934	Екзостоз
1948	Екзостоз, кістковий нарід
1960	Екзостоз, кістковий нарід
1995	Екзостоз, нарід кістковий, накістень
2009	Екзостоз
	<i>Meningitis</i>
1926	Запалення мозкових опон
1928	Менінгіт, запалення слизової оболонки, опонниця
1934	—
1948	Менінгіт, запалення мозкових оболонок
1960	Менінгіт, запалення мозкових оболонок
1995	Менінгіт
2009	Менінгіт

Роки	Назва хвороби (латинською та українською мовами)
	<i>Ostitis</i>
1926	Запалення кістки, гостець
1928	Остит, кістковиця, запалення кістки
1934	Остит, запалення кістки
1948	Запалення кістки
1960	Остит, запалення кістки
1995	Остит, остеїт
2009	Остит, остеїт
	<i>Scrophulosis</i>
1926	Жовниця
1928	Жовниця, золотуха
1934	Скрофульоз, золотуха
1948	Золотуха
1960	Золотуха
1995	Скрофульоз, золотуха
2009	Скрофульоз, золотуха

У 1995 р. у Львові вперше вийшов у світ “Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник” (УЛІАМТС) у двох томах, обсяг: том I — 656 с.; том II — 788 с. Видання отримало високу оцінку серед редакторів спеціалізованих медичних видавництв України як фундаментальна праця з медичної термінології. Автори словника часто-густо вживають синоніми як варіанти до міжнародних термінів з метою відродити репресовані самотутні українські слова (табл. 2).

Таблиця 2. Становлення медичної термінології в 1926—2009 рр.

1926—1928	1934	1948	1960	1995—2009
Білокрів'я	Лейкемія Білокрів'я	Білокрів'я	Лейкемія Білокрів'я	Лейкоз Левкоз Лейкемія Білокрів'я Білачка
Більмо	Лейкома Полуда	Біла пляма рогівки	Лейкома Біла пляма рогівки	Більмо Лейкома Полуда Кератолейкома
Гиля, Гиля, Кила	Грижа	Грижа	Грижа	Грижа Гиля Кила Пропуклина

1926—1928	1934	1948	1960	1995—2009
Миска	Газ	Газ Миска	Газ	Газ Миска
Млість Млость Умлівання Непритомність	Непритомність	Глибока непритомність	Непритомність	Зомління Непритомність Синкопе
Нежит Нежить	Нежить	Нежить	Нежить	Нежить Риніт
Пролиг Горло	Глотка	Глотка	Глотка	Горло Глотка Пролиг
Пронос Бігунка Бігачка	Пронос	Діарея Пронос	Понос	Пронос Понос Діарея Бігунка
Ступня	Ступня	Нога Стопа	Стопа	Стопа Ступня
Сухожилок Тягло Сухожилля (збір- не)	Сухожилок Сухожилля (збір- не)	Сухожилок	Сухожилок Суша жила	Сухожилок Суша жила Сухожилля
Запалення очере- вини митиці	—	Запалення очере- винного покриву матки	Периметрит Запалення очере- винного покриву матки	Периметрит Метроперитоніт

Упроваджена в 1928 р. наукова медична термінологія вже на початку 40-х років зазнає насильного витіснення зі сфери фахової термінології внаслідок важкої для України політичної ситуації.

Відомо, що з XVIII ст. давньогрецькі іменники жіночого роду із суфіксом *-ιτις-* почали вживати винятково для утворення назв хвороб запального характеру. Для цих термінів, а також для деяких інших із закінченням *-ια* були створені короткі українські з морфемою *-иця* (*onuchia* — нігтевиця; *ophthalmia* — окувиця; *pneumonia* — легениця; *regipneumonia* — олегениця). Ці українські іменники жіночого роду, як видно з табл. 3, замінені через 6 років термінологічним сполученням “запалення залоз”, “запалення суглоба” і т.ін., що, без сумніву, є калькуванням з російської мови, в яку ці терміни було внесено з германських мов. Такі термінологічні словосполучення не властиві слов’янським мовам.

Таблиця 3. Створення українських відповідників до латинських термінів для означення запального процесу

Латинський термін	Український термін		
	1928	1948	1995–2009
Adenitis	Аденіт Жовниця Залозниця	Аденіт Запалення залоз	Аденіт
Arthritis	Артрит Суглобиця	Артрит Запалення суглоба	Артрит
Balanitis	Баланіт Жолудниця Црутневошкуруця	Баланіт Запалення покриву головки члена	Баланіт
Gastritis	Гастрит, шлунковиця	Гастрит Запалення шлунка	Гастрит
Gingivitis	Ясниця Запалення ясен Ясневиця Гінгівіт	Гінгівіт Запалення ясен	Гінгівіт
Hepatitis	Гепатит Печінковиця Запалення печінки	Запалення печінки	Гепатит

У медичних термінах із суфіксом *-oma* від мотивованих основ давньогрецьких іменників, якими називали тканини, утворюються назви пухлин. Пухлини деяких тканин мають і спеціальні традиційні назви, мотивованість основи яких не вказує на тканину, з якої розвивалася пухлина (*sarcoma* — грец. *καρκίνος* *karkinos* — виразка, рак, карцинома, пістряк). Для цих термінів були створені у 1928 р. українські відповідники — іменники чоловічого роду на твердий приголосний *-ак*, *-як* (табл. 4), але в ході історичного розвитку в лексикографічних виданнях пізнішого часу вони більше не фіксувались як українські медичні терміни. Грецько-латинські терміни із суфіксами *-osis* та *-iasis* перекладалися українською мовою шляхом структурного і семантичного калькування або добором українського еквівалента. При цьому скальковані іменники у “Медичному російсько-українському словнику” (1928) подані в жіночому роді з орієнтацією на рід грецького іменника, напр., атероматоза, туберкульоза, мідріяза (табл. 5). Уже з 1934 р. вони фіксуються у словникових статтях і наукових працях тільки як іменники чоловічого роду, здебільшого без адекватних українських еквівалентів. Таким чином, українська наукова номінація занепадала внаслідок дії негативних історичних чинників.

Таблиця 4. Створення українських відповідників до латинських термінів стосовно пухлин

Латинський термін	Український термін			
	1928	1934	1948	1995—2009
Adenoma (G. ἀδήν aden — залоза)	Жовняк Аденома Залозняк	—	Аденома	Аденома Новотвір Опух, подібний до залоз
Haematoma (G. αἷμα ατος haima, atos — кров)	Гематома Кров'як Кров'яний опух (гуля)	—	Гематома	Гематома Скупчення крові Кров'яний опух
Lymphoma (lymphā — пасока, лімфа)	Пасочняк Лімфома	—	Лімфома	Лімфома
Sarcoma (G. σάρξ, σαρκός sarx, sarkos — м'ясо, плоть)	Саркома М'ясак	Саркома	Саркома, Злоякісний сполучнотканинний опух	Саркома
Chondroma (G. χόνδρος chondros — хрящ)	Хондрома Хрястовик Хрящ Хряс[т]няк	Хондрома	Хрящевий опух	Хондрома

Таблиця 5. Розвиток українських термінів, які походять від грецьких іменників жіночого роду

Латинський термін	Український термін				
	1928	1934	1948	1960	1995—2009
Atheromatosis	Атероматоза Залойовлення	Атероматоз	Атероматоз	Атероматоз	Атероматоз
Gastroptosis	Гастроптоза Шлункоздвиг Зрушення шлунку (шлункове)	Гастроптоз Опушення шлунку	Гастроптоз Опушення шлунка	Гастроптоз Опушення шлунка	Опушення шлунка Гастроптоз
Leucocytosis	Левкоцитоза	Лейкоцитоз	Лейкоцитоз	Лейкоцитоз	Левкоцитоз Лейкоцитоз
Tuberculosis	Туберкульоза Горбковиця Сухоти	Туберкульоз	Туберкульоз Горбковиця	Туберкульоз Горбковиця	Туберкульоз Сухоти
Helminthiasis	Глистяна хвороба Глисти	Глисти Глистяна хвороба	Глистяна хвороба	Хвороба глистяна	Гельмінтоз Гельмінтіаз Хвороба глистяна

Латинський термін	Український термін				
	1928	1934	1948	1960	1995—2009
Mydriasis	Розширення зіниці Мідріаза	—	Мідріаз Розширення зіниці	Мідріаз	Мідріаз
Psoriasis	Лускатий (лускуватий) лишай Лускатець	—	Псоріаз	Псоріаз	Псоріаз Лишай лускатий

Нині в незалежній Україні надзвичайно важливим є усталення на належному рівні фахової термінологічної справи, стабілізація національної, зокрема медичної, термінології. Видавнича спілка “Словник” Львівського державного медичного університету продовжила традиції розроблення термінологічних систем, започатковані Науковим товариством імені Т. Шевченка.

Завдання “Українсько-латинсько-англійського медичного тлумачного словника”, який був запропонований насамперед українцям, формулювалися таким чином: зібрати основні медичні терміни з 36 медичних спеціальностей, дати їх найбільш вдалі латинські й англійські еквіваленти та відповідно коротку, але вичерпну інтерпретацію.

Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина” запропонувало оновити й доповнити УЛАМТС і на його основі видати Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник (УЛАМЕС), про створення якого давно мріяли українські медики.

Метою праці було вибрати з усіх наявних українських медичних термінів найвідповідніші і найпоширеніші в науковій і практичній медицині в Україні та за її межами, щоб вони могли стати згодом підставою для остаточної уніфікації.

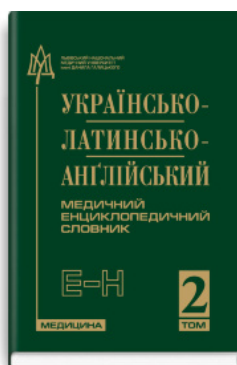
В основу УЛАМЕС лягли терміни, зібрані з найрізноманітніших медичних видань, які виходили в Україні та за її межами, починаючи з початку ХХ ст. Серед них наукові посібники, енциклопедичні, перекладні й тлумачні лексикографічні праці, словники, державні галузеві стандарти, нові довідники, періодична література з медицини [13—15].

У реєстрі УЛАМЕС подані синонімічні варіанти багатьох термінологічних одиниць. Під час опрацювання засад словника автори виходили з принципової позиції: дотримувати підходів до вибору й уніфікації термінів, прийнятих світовою практикою, за якими розвивалася українська термінологія, доки не потрапила під прес колоніальної системи. Крім того, враховувались і особливі обставини для української науки і культури. Виникла потреба уніфікувати розбіжності у правописних системах, які накопичувалися роками. Вибір медичного терміна серед тих, які пропонувалися авторами різноманітних медичних словників упродовж півторастилітньої медичної лексикографічної практики, був проблемним. Набір різноманітних варіантів до одного терміна в одному словнику автори й укладачі вважали науково невиправданим. Такий принцип міг би лише ускладнити уніфікацію наукової термінології. Тому з великої кількості наявних вибирали ті тер-

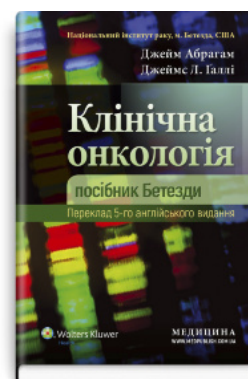
Рекомендована література

Інфекційні хвороби:
підручник

Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 томах. — Том 2. Е—Н

Клінічна онкологія:
посібник Бетезди: 5-е
видання

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ